

Medrese ve İlahiyat Kavşagında
İSLÂMÎ İLİMLER
(Uluslararası Sempozyum)

المؤتمر الدولي للعلوم الإسلامية بين المدارس الإسلامية التقليدية
والكليات الحديثة المعاصرة

Islamic Sciences at the Crossroad of Madrasah and Theology
(International Symposium)

29 Haziran - 1 Temmuz 2012
29 June – 1 July 2012

2. Cilt

Editör
Yrd. Doç. Dr. İsmail NARİN

Bingöl Üniversitesi Yayınları
2013

Osmanlı Medreselerinde İlim Geleneği ve Edirne Medreseleri

İbrahim MEMİŞ¹

ÖZET

Edirne, çağlar boyunca hem önemli bir durak yeri hem de bir müdafaa mevzi görevini görmüş, bir başka açıdan aynı anda bir yol ve kale olmuştur.

I. Murat tarafından Osmanlı hâkimiyetine giren Edirne, İstanbul'un fethine kadar başkent, fetihten sonra da Rumeli topraklarının birinci, Osmanlı Devleti'nin ikinci önemli kenti olmuştur. Edirne hem fiziki önden hem de nüfus yönünden hızlı bir gelişme içine girerek kısa zamanda Osmanlı coğrafyasındaki en büyük şehirlerden biri haline gelmiştir.

Okutulan derslerin şerh ve haşiyelerin çeşitliliği ve fazlalığı Osmanlılarda ciddi anlamda bir medrese geleneğinin olduğunu göstermektedir.

ABSTRACT

Edirne is situated at a defendable and liveable place where Moritza natural path in opened ta Tracian basin where two valleys which follow different ways meet Moritza. Throughout centuries Edirne has served both as a stop point and as a fortification. In other words it has been an artery and castle city.

Edirne was taken under Ottoman dominance by Murad ı and became the capital until the conquest of İstanbul. After the conquest of İstanbul it was the most important city in Thrace and Balkans and the second in the Ottoman. Edirne became one of the greatest cities in the Ottoman Empire in a short time experiencing a rapid

1 Edirne İl Müftü Yardımcısı – Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Felsefesi (Doktora)
ibrahimmemis28@hotmail.com ; ibrahim.memis@diyanet.gov.tr

growth both demographically and physically.

Diversity and abundance of boks, sharhs(commentary) and khashiyas(marginal note) used madrasahs indicate that a serious madrasah tradition was established in Ottomans.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Edirne, Medrese, Eğitim Metodları,*

Key Words: *Ottoman, Edirne, Madrasah, Educational İnstituons*

GİRİŞ

İnsanoğlu var oluşundan beri hep öğrenme, bilgi edinme ihtiyacı içinde olmuştur. Bu çaba onu etrafındaki nesnelere tanımaya ve anlamlandırmaya yönelmiş ve değişik tarz ve usuller geliştirmişlerdir. İnsanlık tarihi boyunca var olan bu öğrenme ihtiyacı şekil ve muhteva yönünden hep daha ileriye doğru giden bir ivme kazanmıştır. İnsanlar dinlerini, dillerini, örflerini adetlerini, tarihsel ve sanatsal birikimlerini geleceğe taşımak istemiş ve buna da eğitim adı verilmiştir. Eğitim ve öğretim insanların vazgeçilmez olmuştur ve bu ihtiyacı gidermek adına değişik usul ve yöntemler geliştirmişlerdir.

İlk emri “Oku” olan bir dine mensup olana insanlar ilmi faaliyetlere hep istekli olmuş ve Peygamberimiz(sav)’in döneminden beri hep bu faaliyetler devam etmiştir. Camiler hep Kuran’ın bu emri üzerine gerçekleştirilen faaliyetlerdir yolunda olan kişi hayırlı bir işte ve adeta ibadette sayılmıştır. Kur’an-ı Kerim ve hadislerdeki ilim ve ilim öğrenme ile ilgili hadisler, Müslümanlara kaynak teşkil etmiş ve her zaman ilme hizmet etmişlerdir. Şöyle ki, “*Yaratan Rabbinin adıyla oku. Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir. O ki kalemle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmediğini öğretti.*”² “...Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ve iman edenler, sana indirilene ve senden önce indirilenlere iman ederler.”³, “Allah şahadet eyledi şu gerçeğe ki, başka tanrı yok, ancak O vardır. Bütün melekler ve ilim uluları da dosdoğru olarak buna şahittir...”⁴, “De ki: “Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”⁵, “Bu misalleri ancak âlim olanlar anlar.”⁶, “Size

2 Alak, 96/1-5

3 Nisa, 4/162

4 Al-i İmran, 3/19

5 Zümer, 39/9

6 Ankebut, 29/43

ayetlerini gösterir ki düşünesiniz.”⁷, “Kulları içinden ancak âlimler, Allah’tan gereğince korkar.”⁸ mealindeki ayetler ile; “Allah kimin için hayır murat ederse onu dinde fakih kılar.”⁹, “İnsanlara haftada bir kere hadis anlat. Buna uymazsan iki kere olsun. Daha çok yapmak istersen üç olsun. Sakın halkı şu Kuran’dan usandırma!”¹⁰, “Allah ilmi (verdikten sonra), insanların (kalbinden) zorla söküp almaz. Fakat ilmi, ulemayı kabzetmek suretiyle alır.”¹¹, “Yanında bir miktar ilim olan kimseye, nefisini zayı etmesi münasip düşmez.”¹² hadislerini örnek olarak verebiliriz.

Osmanlı eğitim sisteminde de teşkilatlanmış bir şekilde belli usul ve kaide- lere göre eğitim ve öğretim yapan kurumlara medrese adı verilmiştir. Osmanlı fe- tih siyasetine baktığımız zaman fethedilen bölgelerde cami, medrese, kervansaray, imaret, çeşme gibi hem sosyal hem de dini amaçlı yapılar kurarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmenin yanında kendi inanç ve kültürünün geniş tabana yayılması amaçlanmıştır. Osmanlının kuruluşundan beri devam eden sürece bak- tığımız zaman sadece ilmiye sınıfını değil n din adamlarını, idarecileri, hekimleri, öğretmenleri ve mühendislerin hep medreseden yetiştiği düşünüldüğünde bu ku- rumlar devletin beyni olduğu sonucunu çıkarmamız hiç de zor olmaması gerekir. Medreselerdeki eğitim faaliyetlerinin kalitesinin artmasına paralel olarak devlet yapısının kalitesi de artmıştır ve bu yapı halkla devlet arasındaki bağı sağlama açı- sından da ayrıca büyük önem arz etmiştir. Osmanlı Devlet yapısı içinde gelişen sos- yal olaylar ve devlet yapısı içinde oluşan zamana bağlı değişimler den medreseler hep etkilenmişlerdir. Bunun sonucunda yeni bir takım arayışlar gündeme gelmiş ve bazı yapısal değişikliklere gidilmiştir.

Medrese, Arapça olarak “*derâse*” kelimesinden türemiş olup “*talebin ilim öğ- rendiği yer*” anlamındadır ve genel olarak Sıbyan mektebinin üstünde eğitim ve öğ- retime devam eden orta ve yüksek seviyeli teshil müesseseleridir. İslam tarihinde eğitim ve öğretim kurumlarının genel adı olan medrese, lügatte, “okumak, anla- mak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak” anlamına gelen ders(*dirâ- se*) kökünden mekân ismidir.¹³ Medreseler, Sıbyan mektebi mezunlarının eğitildiği

7 Bakara, 2/73

8 Fatır, 35/28

9 Buhari, *Farzu'l-Humus* 7, *İlim* 13, *İ'tisam* 10; Müslim, *İmaret* 98,

10 Buhari, *Da'avat* 20.

11 Buhari, *İlim* 34, *İ'tisam* 7; Müslim, *İlim* 13,

12 Buhari, *İlim* 21

13 Bozkurt, Nebi, “*Medrese*”, DİA, C.28, Ankara-2003

kurumlardır.¹⁴ Medreseler kamuya açık hizmet veren eğitim kurumları olarak da tarif edilmiştir.¹⁵ Emeviler döneminde yetişkinlerin genelde camilerde eğitildiği ve çocuklar için "küttâblar" açıldığı vaki olmuş¹⁶, Abbasi devrinde bu olay daha da kurumsallaşmış ve "Beytu'l-hikme" adıyla kurumlar açılmıştır. Bu müesseselerde Arap, Yahudi ve Hıristiyan ilim adamları beraber çalışmışlardır. Burada Yunan, Hint ve Eski İran kültürüne ait araştırmalar da tetkik ediliyordu. Bu döneme paralel bir zamanda Bağdat'ta "Beytü'l-ilm" ve "Dâru'l-ilm" adıyla açılan kurumların da medreselerin doğuşuna tesir ettikleri anlaşılmaktadır.¹⁷ İslam tarihinde ilme hizmet amacıyla tedris veren ilk medresenin ne zaman kurulduğu hakkında değişik rivayetler mevcut olsa da, Bağdat'ta kurulan Nizâmiye Medresesi olduğu kaydedilse bile daha önceleri medresenin var olduğu bilinmektedir.¹⁸ İslam tarihinde Nizamiye Medresesi'nin ilk medrese sayılması, medresesin genel ve tam teşekküllü olması, müderris, muid ve talebelerin barınma ve beslenmesi için vakfiyesinin olması hasbiyle olduğu düşünülmelidir.¹⁹ Eğitim ve öğretim müesseselerinin tarihin en eski devirlerinden itibaren mabetler etrafında teşekkül ettiği, önce dini eğitime yönelen maksadının, zamanla bütün ilim şubelerini içine aldığı görülmektedir.²⁰ İslam dininin ve hayat kültürünün ilme teşviki neticesinde Erkâm'ın evi, Ashab-ı Suffa, Camiler, Medreseler, Üniversiteler hep daha çok araştırmanın ve okumaya olan iştiağın bir neticesi olarak İslam medeniyetinde var olagelmıştır.

Medine'deki eğitim ve öğretim merkezi, bundan sonra tesis edilen cami içi ve cami dışı eğitim müesseselerine model olduğu gibi, Suffa talebelerinin ibate ve iaşelerinin zengin Müslümanlarca karşılanması da hicretin ilk yıllarında tesis edilen vakıfların doğmasına sebep oldukları anlaşılmaktadır.²¹ İslam'ın ilme teşvikinin yanında, Müslümanların ve sadaka-i cariyeye olarak malını vakfetmek maksadıyla her zaman bu kurumların ve ilim merkezlerinin yanında olduğu tarihsel bir gerçekliktir.

14 Demiralp, Yekta, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri*(1300-1500), Ankara-1999, s.3

15 Özbilgen, Erol, *Bütün Yönleriyle Osmanlı*, İstanbul-2003, s. 307

16 Baltacı, Cahit, "Millî Eğitimin Dünü, Bugünü, Yarını", Millî Eğitim ve Kültür, S.3, İst-1979,s.5

17 Atçeken, Zeki, *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlılar Devrinde Bakımı ve Kullanılması*"Ankara-1998, s.189

18 Kayaoğlu, İsmet, "Osmanlı Eğitim Vakıfları", Millî Kültür, S.49, Ankara-1985, s.126

19 Berki, Ali Himmet, *Selçuklular ve Osmanlılar Devrinde İlk İslam Türk Üniversiteleri*, Diyanet Dergisi, C.19, S.110-111, Trhsz, s.232

20 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.6

21 Baltacı, Cahit, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul-1976, s.8

OSMANLI MEDRESELERİNİN YAPISINA BİR BAKIŞ

Osmanlılar döneminde ilk defa Orhan Bey tarafından kurulan medreseler gerek ilmi güç bakımından ve gerekse idari teşkilatlanma bakımından oldukça gelişme göstermiş ve Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni dönemlerinde zirve noktasına ulaşmıştır. Devletin ilmiye sınıfını ve bazı idari kadroları yetiştiren medreseler Osmanlı toplumunda büyük bir ihtiyacı gidermiştir. Osmanlılarda medreselerinde ilk teşkilatlanma Yıldırım Beyazıt döneminde gerçekleştirilmiştir.²²

Medreseler, genellikle bir dersane ve etrafında yeteri kadar talebe hücrelerinden meydana gelmiştir. Tesis edenin anlayışı ve mali gücüne göre bunların dışında imaret, kütüphane, hama v.s ilave edilirdi. Kurucusu ister devlet büyüğü, ister başka bir şahıs olsun mutlaka bir her medresenin vakfiyesi bulunmakta ve bu vakfiyede medresenin nasıl işleyeceği ve görevlilerin alacağı ücret gösterilmiştir.²³ Dini öğretim için önce camiler ve hocaların evleri kullanılırken, ayrı medrese binalarına gerek duyulmasının sebepleri, başka kentlerden gelen öğrencilerin barındırılması, camileri sesli çalışan öğrencilerin gürültüsünden kurtarılması olarak gösterilmektedir.

Medreselerin vakfiyelerine göre, Selâtin medreselerde her öğrenciye bir hücre veriliyor. Bazı durumlarda "müderri", "muid" ve medrese hizmetleri gibi "bevrap(-kapıcı)" ve "ferrâş(temizlikçi)" için birer hücre ayrılıyordu. Yaptırdıkları medreselerde birçok kitap hediye eden vakıflar, bunların ödünç verilmesi ve korunmasıyla ilgilenmek üzere hafız-ı kütüpler görevlendirmekteydiler. Fatih külliyesinde olduğu gibi ayrı kitaplığı olmayan medreselerde bu kitaplar dersanelerdeki dolaplara konulurdu.²⁴ Osmanlı medreselerinde talebeler önce sübyan mekteplerini bitirerek veya o seviyede eğitim görerek medreselere girmektedirler. En aşağı derecedeki Haşiye-i tecrit medreselerinin derslerini anlayabilmek için hiç olmazsa okuyup-yazmanın ve bir miktar ilmihal bilgilerinin öğrenilmiş olması lazımdır. Ondan sonra otuzlu, sonra kırklı, sonra ellili ve en sonunda da Sahn-ı Seman veya Süleymaniye medreselerine dâhil olunurdu.²⁵ Eğitim sürecindeki bu derecelendirme eğitim-öğretimin safhaları olup günümüzde de belirli bir aşama söz konusudur.

Edirne Daru'l-Hadisinin banisi II. Murat'ın da medreselere yeni bir nizam verdi-

22 İzgi, Cevat, *Osmanlı Medreselerinde İlim*(Riyazî İlimler), İstanbul-1997, s.5

23 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.15

24 Ahunbay, Zeynep, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul-1994, s.321

25 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.32

ği ifade edilmektedir.²⁶ Fatih Sultan Mehmet'in oluşturduğu medrese teşkilatı öncesinde Osmanlı medreselerinin *Telvih*, *Miftah* ve *Haşiyeye Tecrit* okunan medreseler olarak üç kısma ayrıldığı bilinmektedir.²⁷ Ahmet Cevdet Paşa, XIX. yy. sonlarına kadar varlığını sürdüreceği olan medrese düzenini şu sıralamayla verir. "1-İbtida-i Hariç 2.Hareket-i Hariç 3.İbtida-i Dâhil 4. Hareket-i Dâhil 5.Musilâ-i Sahn 6. Sahn-ı Seman 7.İbtida-i Altmışlı 8.Hareket-i Altmışlı 9. Musilâ-i Süleymaniye 10.Süleymaniye 11. Hamis-i Süleymaniye 12.Dâru'lhadis"²⁸ olarak ayırma tutmuştur.

İlk Osmanlı medreselerinde dersler Hanefi fıkhı esas olmak üzere verilirdi.²⁹ Medreselerde okutulan dersler, talebenin pedagojik yaşlarına göre belirli dönemde bütünüyle okutulur, her ilim dalında yazılmış ve İslam uleması tarafından itibar görmüş eserlerin dışındaki kitapların seçilerek okutulması müderrislerin seçimine bırakılmıştı.³⁰ Medrese eğitiminin temel unsurunu müderrisler oluştururdu. Osmanlı sisteminde hangi talebenin hangi medreseden mezun olduğundan çok hangi müderristen icazet aldığı çok önemlidir. İcazetnamelerde hoca silsilesi oldukça önemliydi.³¹ Bu gelenek genelde İslam ilimlerinde var olan bir uygulamadır ki hadis, tefsir ve fıkıh ilminde bunu görmekteyiz. Hadis ilminde bir gelenek olan icazet ve sema buna en güzel örnektir.

Müderrisler, Gazâli, Nesefi, Taftazânî, Seyyid Şerif El-Cürcânî, Kadı Beydâvi, Râzi ve Zemahşeri gibi âlimlerin klasik haline gelmiş eserlerini Arapça olarak takrir ederler ve neticede Türkçe olarak münazara ederlerdi.³² İlk dönem Osmanlı medreselerinde eğitim-öğretim dili, derslerde okutulan kitaplar ve müderrislerin menşei de göz önüne alındığında Arapça idi. XV. yy'dan itibaren bazı ilim adamlarının tercüme çabaları sonucunda şerh ve haşiyeler yapılmaya Türkçe kullanımı da artmış oldu.³³ Osmanlı medreselerinde kullanılan ilim yöntemi ilk dönemden başlayarak *dedüktif yöntem*'dir. Bunun esasının nasrlara ve ilmi otoritelere dayanarak izah edilirdi. İlk önce Kur'an-ı ezberlemek ve belli sayıda hadisleri öğrenmek gerekiyordu. Zamanla gelişen imla geleneği sonrası not almaların, şerh ve haşiyelerin artması

26 Halaçoğlu, Yusuf, "Osmanlılarda İlim, Din ve Sosyal Müesseseler", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C.12, Konya-1994, s.414

27 Tekindağ, Şahabetin, "Medrese Dönemi", Cumhuriyetin 50.Yılında İstanbul Ün., İstanbul-1973, s.12

28 Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih I*, İstanbul-1309, s.111

29 Halaçoğlu, Yusuf, *a.g.e.*, s.416

30 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.8

31 İspirli, Mehmet, "Medrese", İslam Ansiklopedisi, C.28, Ankara-2003, s.330

32 İspirli, Mehmet, *a.g.m.*, s.328

33 Unat, Faik Reşit, *Türk Eğitim Sisteminin Gelişimine Tarihi Bir Bakış*, Ankara-1964, s.3

sonucunda öğrencinin metni yüksek sesle okuması ve müderrisin ise hataları gösterme safhası gelmiştir.³⁴ Osmanlı devlet teşkilatında ilmiye sınıfı; ilmi, dini, idari ve askeri birçok sahalarda istihdam edilmişlerdir. Bu görevler arasında kadılık, müderrislik, müftülük, nişancılık, defterdarlık, cami hizmetleri, tabiplik, askeri hizmetlerdir.³⁵ Osmanlı medreselerinde asıl gelişme ve teşkilatlanma İstanbul'un fethi sonrasında Sahn-ı Seman Medreselerini kurduktan sonra Fatih Sultan Mehmet zamanında gerçekleştirilmiştir. Fatih Sultan Mehmet Kanunnamesinde "...Ve Sahn Mollaları makam-ı meleviyettedir(Kadılık hükmünde) ve elli akçeli müderris cümle ağaların üstünde oturur. Sahn'a vardıktan sonra beş yüz akçe kadı olup, andan sonra kadı asker olurlar."³⁶ ifadesiyle ilmeye sınıfına bakışını ortaya koymuştur.

Osmanlılar fetih ruhunun bir neticesi olarak ilk önce mescitler kurmuşlar ve etrafında ilim yuvaları dediğimiz medreseleri kurmuşlardır. Bu medreselerde gerek dini gerekse fenni ilimler tahsil edilmiş ve hatta devletin ve toplumun ihtiyacına binaen devlet idaresinde istihdamına ihtiyaç duyulan adli ve idari personel yetiştirilmiştir.³⁷ Osmanlıların fethetmiş oldukları her yerde cami ve etrafında ilim yapılmasını sağlamak amacıyla medrese veya ilim merkezleri inşa etmesi eğitime ve ilme verdiği önemi anlamamız açısından oldukça önemlidir ki bizce fethin ruhu da burada gizlidir.

Osmanlı medreseleri amaçları ve gördüğü hizmetler bakımından "*Umumi Medreseler*" ve "*İhtisas Medreseleri*" olarak ikiye ayrılmışlardır. Şöyle ki; *Umumi Medreseler*: İslami ilimlerle, İslam dünyasına dışarıdan dâhil olan ilimlerin tedris edildiği mekânlar olmuşlardır. Genel olarak kadı, Müderris ve Müftü yetiştirmek için kurulmuşken, *İhtisas Medreseleri*; Ulum-i İslâmiye'den veya Ulum-i Dâhiliye'den biri üzerinde ihtisaslaşmayı amaç edinen ve o ilmin metotlarına göre tedris yapan ilim merkezleridir.³⁸ İhtisas medreselerinden olmak üzere, özel eğitim programları olan Dâru'l-hadisler, Dâru'l-kurrâlar ve Tıp Medreseleriydi. Dâru'l-hadislerde Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrirlerinden olan hadisler tahsil edilirdi. Dâru'l-hadisler'e girebilmek içinse genel medrese çıkışlı olmak ya da eş düzeyde eğitim görmüş olmak gerekmektedir. Buralarda hadis alanında üst seviyede bilgiler verilir ve ihtisaslaşmaya yönelikti.

34 Taşdemirci, Ersoy, *Osmanlı İmparatorluğunda Medreseler*, EÜSBED, S.3., Kayseri-1989, s.530

35 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.56,57

36 Özcan, Abdülkadir, "*Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Âlem İçin Kardeş Katli Meselesi*"; İÜEFİTD, S.33, İstanbul-1982, s.39

37 İhsanoğlu, Ekmeleddin, "*Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri*" *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*", C.2, İstanbul-1998, s.235-250

38 Baltacı, Cahit, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul-1976, s.20

Dâru'l'-kurra'lar' da Kur'an öğretimi yapılır ve mehâric-i huruf öğretilirdi. Bu kurumlarda din hizmetini görececek personel yetiştirilirdi. Tıp Medreseleri dediğimiz Medrese-i etibbâ'lar sağlık hizmetini sağlamaya yönelik elemanlar yetiştirirdi. Bu medreseler özellikler Dâru's-şifalar şeklinde tesis edilmişlerdir.³⁹ Medresenin resmi kuruluş olarak Osmanlılarda devlet düzeni içinde yer alması Fatih Medreseleriyle başlamıştır.⁴⁰

Kuruluşundan yükselme dönemine kadar çok önemli fonksiyonlar icra eden medreseler zamanla devletin duraklama dönemine paralel olarak ilk günkü etkisini kaybetmeye yüz tutmuştur. Bunların sebepleri olarak Sahn medreselerinin en yüksek dereceli medrese haline getirilip oradan mezun olanların en yüksek makamlara gelmesi ve diğer medreselerin önem ve gösterilen iltifatın azalması, ilim merkezleri arasındaki rekabetin azalması, aşırı merkeziyetçilik anlayışı, Fatih döneminden sonra müderrislik atamalarında gerekli özenin gösterilmemesi, Fikri ve ideolojik talebe isyanları, Hoca ve talebelerin devamsızlığı, Üst kademelerin tıkanmış olması, rüşvetle mevki elde etme hastalığı, adam kayırma, ilme rağbetin azalması ve âlimin gerekli değeri görmemesi, fetihlerle genişleyen topraklara rağmen ilim dilinin Arapça olması, ilmi yönden taklitçilik, akli ilimlerin terk edilerek nakli ilimlerin daha çok rağbet görmesi olarak gösterebiliriz.⁴¹Bunlara ilave olarak İsmail Hakkı Uzunçarşılı; Anadolu ve Rumeli halkından olup büyüklere intisap etmiş olanların hamilerinin iltimaslarıyla medreselerde mürettep tahsil görmeden ilmiye yoluna girmiş olmaları, rüşvet ve ehli ilim ile cahilin derece ve kıymetinin ölçülememesi bozulmanın sebeplerindendir.⁴² Görüldüğü gibi medreselerin çözülmeye başlamasının sebepleri hemen hemen aynı sebeplere dayanmaktadır. Bunlar da akli ilimlerin terk edilerek nakli ilimlerin öne çıkması, rüşvet ve iltimasın yaygınlaşması, ilmiye kanunlara uygunsuz davranışlar olarak gösterebilir.

Öte yandan 16.yy. sonlarına doğru medreselerin bozulmasının sebepleri arasında; nüfusun artmasıyla beraber uç yerlerdeki medreselerde sayıca fazla talebenin olması ve istihdam alanının dar olması nedeniyle ders programları kısaltılmış ve kısa yoldan istihdam amacı güdülmüştür. Devletin diğer müesseselerindeki bozukluklar, Ulema-zâdegân sınıfının doğması(çocuklar için yevmiyelerde ehliyet aranmaksızın ek ücret verilmesi), ilmiyeye ait kanun ve yönetmeliklerin çiğnenme-

39 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.25

40 Unan, F., "Osmanlı Medreselerinde İlimi ve İlim Anlayışını Etkileyen Amiller", *Türkiye Günlüğü*, S.58, s.95

41 Özyılmaz, Ömer, "Medreselerin Bozulma Sebepleri ve Bunların İslahı Yönünde Yapılan Çalışmalara Bir Bakış", UÜİFD, C.5, S.3, Bursa-1993, 134-142

42 Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı*, Ankara-1998, s.67-70

si de bozulmalarda etkili olmuştur.⁴³ Tanzimat döneminde Ali Suavi, Ziya Paşa ve Meclis-i Mebusan'da Yanya Meb'usu olarak görev yapan Abdül Bey'in bütün medreselerin idadi ve rüştiyelere çevrilmesini talep etmesi son hamle olmuştur.⁴⁴ Osmanlının ilk kuruluş dönemlerinden başlayarak etkisini artırıp daha sonra devletin yapısına paralel olarak Tanzimatla başlayan batılılaşma merkezli modernleşme sürecinde medreselerin varlıkları sorgulanır ve tartışılır hale gelmiştir. Bir batılılaşma projesi olarak başlayan Tanzimatla medreseye eleştiri oklarının artması batı kültür ve medeniyetine olan hayranlığın artması ve bu dönemden sonra medreselerin tamamen ihmal edilmesi belli bir anlayışın ürünüdür.

EDİRNE'NİN TARİHSELVE KÜLTÜREL AÇIDAN ÖNEMİ

Osmanlı Devletine 92 yıl başkentlik yapmış olan Edirne bir serhat şehrimizdir ve öncelikle Selimiye Külliyesi başta olmak üzere içinde barındırdığı tarihi ve kültürel mirasımızla geçmiş ve gelecek arasında adeta bir köprü vazifesi görmektedir. Edirne dünyada tarihi eser yoğunluğu bakımından ilk sıralarda yer alı ve hemen hemen bütün mirasa yürüme mesafesinde ulaşılabilir. Edirne'de yaygın olan "*Selimiye'nin Yapısı, Üç Şerefelinin Kapısı, Eski Cami'nin Yazısı*" sözler oldukça önemlidir.

Edirne şehri, Tunca, Meriç ve Arda nehirlerinin birleşme noktalarının doğusunda ve Tunca nehrinin bu noktada çizdiği eğrinin doğu ve güneydoğusunda kuruludur. İstanbul'un 225 km. kuzeybatısında ve 41 derece 15 dakika kuzey enleminde ve 24 derece 15 dakika doğu boylamında bulunmaktadır. Milattan 700 yıl önce Türklerden(Trak Han)Çanakkale'den Rumeli'ne geçerek Trakya'yı istila etmiş ve bugünkü Edirne'nin ilk temellerini atmıştır. Bir süre de (Orostiyas)adını almış ve tüm Trakya'yı(M.46)tarihinde Romalıların istilasında Roma imparatorlarından(Adriyan)tarafından genişletilip güzelleştirildiğinden "*Adriyan'ın Şehri*" olarak adlandırılmıştır. Şehrin Türkler tarafından alınmasından sonra, Sultan I.Murat Han'ın Şah Ülveys İlhaniye H.863-M.1458 yılında yazdığı bir mektupta da ifade edildiği gibi Edirne denilmiştir.⁴⁵Edirne'nin Türklere teslimini sağlayan birinci etken stratejik ve taktik planlarının zamanında uygulanması, ikinci etken önceden Türk hoşgörüsünün bilinmesi ve bu alanda kamuoyu oluşmasıydı. Edirne halkı *Kaleiçi*'nde oturmak hakkı kendilerine bırakılmak kaydıyla kent, Lala Şahin Paşaya devretmiştir. Bu vaka, Hammer tarihinde şu sözlerle ifade edilmiştir."*Edirne o vakitten itibaren Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da payitahtı ve Sultanların ikameti olmuş ve bundan sonra Osmanlı memleketlerinin Gelibolu'dan Emos'a ve oradan Karadeniz'e kadar geçilmesi ka-*

43 Baltacı, Cahit, a.g.e., 64-68

44 Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Ankara-1970, VIII, s.382

45 Osman, Tosyavizade Rifat, *Edirne Rehnüması(Edirne Şehir Kılavuzu)*,Yay. Haz. Ratip Kazancıgil, Edirne 1994,s.23-25

bil olmayan bir duvar gibi uzandığı hat içinde mahpus kalan Kostantiniyye'yi Osmanlılar bu noktadan tehdit etmişlerdir. Edirne, askerlik, ticaret, münasebetleri bakımından haiz olduğu mevkiinden dolayı, hakikaten Osmanlı padişahlarının Avrupa'daki payitahtı olmaya layıktır."⁴⁶Edirne'nin nüfusu Türk hâkimiyetine girmesinden itibaren şehrin fiziki gelişmesine paralel olarak artmıştır. Fetih öncesi 10.000-15.000 olarak tahmin edilen Edirne nüfusu fethin ilk yıllarında 15.000' i aşmıştır. 935/1529 tarihli *Tahrir Defteri*'ne, Edirne'nin 20.000'i aşmış olup, bu sayı 1570'lere doğru 30.000 sayısına ulaşmıştır.⁴⁷ Nüfus küçük bir artışla XVII. ve XVIII. asrın başlarında neredeyse değişmemiştir.1073 tarihinde 65 mahallede 3797 ev, 5329 aile reisi tespit edilmiştir. Buna göre şehrin nüfusunun 30.000-40.000 civarında olduğu ve bu nüfusun %87'sinin Müslüman, % 12 oranında bir nüfusun ise Gayr-i Müslim olduğu belirtilmektedir.⁴⁸

Edirne, XVIII. yüzyılın başlarında nispeten terk edilmiş bir hale gelmiş olsa da XIX. yüzyılda uğradığı işgaller, Balkanlarda meydana gelen demografik değişiklikler nedeniyle nüfusunda ani değişimler hâsıl olmuştur.1828-1829 Osmanlı-Rus savaşları esnasında Müslüman halkın çoğu göç etmiş ve göç edilen bu yerlere Hıristiyan ahali yerleşmiş ve nüfus dengesi giderek eşit hale gelmiştir. 1830-1835 yıllarında 85.000-100.000 civarında nüfusa sahip olan Edirne 1870 yıllarında 244 mahalle ve 25.451 eve, 48.546'sı Müslüman 19.576'sı Hıristiyan, 539'u Kıpti olmak üzere 68.661 kişilik bir nüfusa sahiptir. Rus işgali sırasında 100.000'i geçen nüfus XX. yüzyılın başlarında 87.000'e inmiştir. Balkan Harbi1.Dünya Savaşı dönemi ve Yunan işgali sırasında oldukça azalmış, 1927'de burada 34.528 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir.⁴⁹

Edirne Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan yol oluşu nedeniyle ekonomik açıdan da oldukça önemlidir. Anadolu'dan getirilen mallar Edirne üzerinden Avrupa içlerine ve Tuna havzasına nakledilirlerdi. Diğer taraftan İzmir-İstanbul limanları nedeniyle Akdeniz-Tuna boyu bağlantısından da Edirne önemli bir kavşak durumundaydı.⁵⁰ Edirne, gerek tarihi dokusuyla, gerek ticari önemiyle gerekse bugün artan nüfusuyla Türkiye'nin Avrupa'ya açılan en önemli bir kapısı durumundadır.

Edirne, Bursa'dan sonra Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur. Bu süre içinde Edirne, sarayları, medreseleri, tekke ve zaviyeleri, türbeleri, camileri, hanları, hamam ve kervansarayları, bedesten ve kapalıçarşıları, çeşmeleri, sebilleri, Meriç ve

46 Tufan, Muzaffer, *Tarih Açısından Edirne'nin Yeri*, 1.Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu, Edirne-2003, s.4,5

47 Gökbilgin, M.Tayyib, DİA, "Edirne", C.X., s.428

48 Ergenç, Özer, "XVIII. Yüzyılın Başlarında Edirne'nin Demografik Durumu Hakkında Bazı Bilgiler", IX. Türk Tarih Kurumu Kongresi(Bildiriler), C.III, S.1417-1418

49 Gökbilgin, a.g.m., aynı yer

50 Gökbilgin, a.g.m., aynı yer

Tunca nehirleri üstündeki meşhur köprüleri ile bilim, kültür ve sanat hayatının da merkezi olmuştur.

EDİRNE MEDRESELERİ VE MÜDERRİSLERİ

Osmanlılarda ilk medreseler kuruluş döneminde açılmaya başlanmıştır. İlk Osmanlı Medresesi, İznik'te Orhan Gazi'nin kurmuş olduğu "İznik Orhaniyesi" adlı medresedir. Daha sonra Bursa ve Edirne'de yapılan medreseler izlemiştir. Orhan Gazi Bursa'yı aldıktan ve merkez yaptıktan sonra kiliseden çevirdiği, "Manastır Medresesi"ni açmıştır. Osmanlı Sultanları Edirne'nin fethini müteakip burada medreseler açmışlardır. Bunlardan Çelebi Mehmet Medresesi(*Eski Cami Medresesi*) Çelebi Mehmet tarafından Eski Cami'nin arkasında 1413 tarihinde inşa edilmiştir. Medreseye Yıldırım Beyazıt zamanında bazı yerlerin gelirleri Evkaf olarak bağlanmışlardır.⁵¹ Daha sonra Edirne'nin merkez olmasıyla II. Murat 1453'te *Dâru'l-Hadis Medresesi*'ni ve 1447'de de *Üç Şerefeli Medreseleri*'ni yaptırmıştır.⁵²

XIV. yy'ın başlangıcından Fatih Sultan Mehmet döneminin başlangıcına kadar büyük şehirlerden Bursa'da yirmi beş, Edirne'de on üç, İznik'te dört olmak üzere toplam kırk medresenin olduğu, başka yerlerde de kırk medresenin olduğu bilinmektedir.⁵³ Hibri'ye göre, Edirne şehrinde toplam 24 medrese vardır. Bunların 15 tanesi 60'lı ve dâhil ve hariç⁵⁴ derecesinde dâhildir. 9 tanesi, aşağı derecede verilir bunlar arasında üç tanesi 60'lıdır ki biri Sultan Selim Han Medresesidir. Bu medresenin hocası Edirne Medreselerini başı kabul edilir.6 medrese'de dâhil derecesindedir. Hibri bunlardan birinin Üç Şerefelinin eski medresesi olup hayırlar babası olarak ifade ettiği Sultan II. Murat'a(*Ebu'l-Hayrat*) ait olduğunu ifade eder. Bir diğeri Fatih Sultan Mehmet Han'ın üç şerefelideki medresesi olduğunu ve hocasının Müderriszade Mehmet Efendi olduğunu vurgular. Dâhil derecesindeki üçüncü medrese Hibri'ye göre Halebîye Medresesidir. Ali Bey Medresesi(Taşlık Medresesi) ve Emîniye Medreselerinin de dâhil derecesinde olduğunu ifade eder. Hibri'ye göre hariç sınıfındaki medreseler, İsmailağa Medresesi, İbrahim Paşa Medresesi, Çuhacı Hacı Medresesi, Beylerbeyi Medresesi, Yakup Paşa Medresesi ve Şeyhi Çelebi Medresesi'dir. Yine Hibri'ye göre düşük dereceli medreseler; Hacı Alemüddin Medresesi, Şah Melik Medresesi, Emir Kadı Medresesi, Kadı Fahrüddin Medresesi,

51 Halaçoğlu Yusuf, a.g.e., s.412

52 Gül, Ahmet, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim Öğretim ve Bunlar Arasında Dâr'ül-Hadislerin Yeri*, Ankara-1997, s.34

53 İhsanoğlu, Ekmeleddin, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları", Osmanlı Medeniyeti Tarihi, C.1, İstanbul-1999, s.237

54 "İbtida menasib-i aliyeyi Sultan Mehmet tayin buyurdular ki talebeden çıkan,ibtida yirmi akçe ve bu iki medresede riyaziyyat ve ilm-i kelim tedris ede.Badehu otuz akçe ile miftah ve Meani ve Sadru'ş-şeria tedris eyleye ve kırk akçe ile Şerh-i Mevakif ve Şerh-i Makasid tedris eyleye ve elli akçe ile vüzera bina ettikleri medreseler ki ana Hariç derler, anda Hidaye tedris eyleye bir medreseki padişah anda bina etmiştir, ana Dahil derler."Baltacı, Cahit, a.g.e., s.47

Tütünsüz Ahmet Efendi Medresesi, Ambar Kadı Medresesi, Hüsamiye Medresesi, Ali Kuşçu Medresesi ve Mütereddin' dir.⁵⁵

Molla Simavna Kadıoğlu Bedreddin(ö.823/1420), Molla Fahreddin Acemi(ö.865/1460), Molla Fenari'nin talebesi Molla Hızır Bey(ö.863/1458), Molla Alâeddin Tusi(ö.887/1482), Seyyid Ali Acemi(ö.860/1455), Molla Muhammed b.Kadı Manyas, Debbâğlar İmamı Şeyh Muslihuddin önemli müderrislerdir.

Mutavvel Haşiyesi'nin sahibi ve devrin "Ebu Hanifesi"olarak kabul edilen Molla Hüsrev(ö.885/1460), Taşköprüzâde'nin baba tarafından dedesi olan Molla Hayreddin Halil(ö.879/1474), Fatih emriyle dört ayda tamamladığı *Tehâfüt'ül-Felasife* adlı eseriyle meşhur Kestelli Molla Muslihuddin Mustafa(ö.893/1487), Sadrü's-Şeriâ'nın *Mukaddimet'ül-Erbaa*'sına haşiye yazan Molla Alâeddin Arabî(ö.901/1496). "*Musannifek*" lakabıyla meşhur, pek çok şerh ve haşiye sahibi, *Mesnevi*'nin bazı beyitlerine şerh yazan ve bir ara tasavvufa meylederek Zeyniyye şeyhlerinden birine intisabla tac ve hırka giyen Molla Alâeddin Ali(ö.875/1440), Molla Hızır Bey'in oğlu Sinaneddin Yusuf(ö.891/1486), Alâeddin Tusi'nin öğrencilerinden Molla Şah Fenari, Hacı Bayram-ı Veli'nin halifelerinden Şeyh Lütfullah Efendi'nin oğlu Bahâeddin Efendi(ö.895/1488), "*Kızıl Katır*" lakabıyla tanınan Molla Muslihuddin Mustafa, Molla Hekim Lâri Acemi(ö.890/1485), "*Küçük Müderris*" lakaplı Şeyh Muslihiddin İpsalavi ve önceleri müderris iken sonra Molla Alâeddin'e intisap ederek tasavvuf yoluna giren Şeyh Mes'ud Rumi XV. asırda Edirne'ye gelip yerleşen ilim adamlarından bazılarıdır.⁵⁶ Bu müderrislerin ilmi ehliyetlerinin fazla olması bize Osmanlı ilim geleneğinde Edirne'nin ne kadar önemli bir merkez olduğunu göstermektedir.

Edirne, Osmanlı devlet merkezi olduktan sonra II. Murat zamanında 1447'de tamamlanan Üç Şerefeli yanındaki büyük medrese ile Dârul-Hadis o tarihte Osmanlı memleketlerinin üstündeki medreselerin en üstünde yer aldı.⁵⁷ 1560 yılında Edirne'ye gelen Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Edirne Medreseleri ile ilgili şu hususlar zikredilmektedir: "*Murâdiye Medresesi*: Mâmur, evkafı çok, meşhur Kutup İshak'ın mekânı olan eski dârüttedir; *Yıldırım Han Medresesi*: Evkafı zayıftır. Musa Çelebi Medresesi, Çelebi Sultan Mehmet Han Medresesi, Koca Murad Han Medresesi mamur ve meşhur medresedir. Üç Şerefeli medrese, Eski Medrese, Küçük Çelebi Medresesi, Hüsâmiye Medresesi, Çukacı Hacı Medresesi, Anbariye Medresesi, gayet mamurdur; *Kemal Paşazade Medresesi*: Bu medresede cinler bir odayı zabt eylediğinden her kimse girmeye kâdir olmayıp, nice seneleri kapısı kapalı

55 Hibri, Abdurrahman, *Enis'ül-Müsâmirin(Edirne Tarihi 1360-1650)*,Çev. Ratip Kazancıgil, Edirne-1996, s.33,34,35

56 Şimşek, Selami, *Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü*, İstanbul-2008, s.56-57

57 Uzunçarşılı, İ.Hakki, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara-1998, s.2-3

olarak boş dururdu; *Taşlık Medresesi*: Pir Mehmet Saraç İbn Ramazan Medresesi, meşhur Ramazan- oğullarındandır. Fakat Saraciye medresesi namıyla meşhurdur.”

58

Osmanlı Devleti zamanında yayınlanmaya başlayan ve günümüzün İl yıllıkları olan Edirne Salmelerinde, Edirne’de bulunan kurum ve kuruluşlar anlatılırken, Edirne Medreselerine de yer verilerek şu bilgiler kaydedilmiştir: “*Edirne’de vaktiyle 24 medrese yapılmıştır. Bunlardan 15 tanesi altmışlık dâhil ve hariç derecesinde, 9’u aşağı derecelerde idi. Altmışlık olan 3 medreseden biri Sultan Selim Medresesi’dir. Burada Müderris olan kişi Reis’ül-Müderrisin olarak kabul edilirdi. Diğeri Sultan II. Beyazıd ve bir diğeri de Sultan II. Murat’ın yaptırdıkları Dâru’l-Hadis Medresesidir. Altı medresede dâhil derecesinde olup, birincisi Sultan II. Beyazıd’ın yaptırdığı Üç Şerefeli Medresesi, yani Saatli Medrese olduğundan, bazı kereler altmışlık olarak da işlem görürdü. Bir diğeri Fatih Sultan Mehmet’in yaptırdığı Peykler Medresesidir. Bunların yakınında Ekmekçi Köy Medresesi adında bir medrese vardır ki, Ekmekçi Köylü Hacı Ağa tarafından H:1234/M:1819 yılında yapılmıştır. Anlatılan üç medrese, H:1304/M:1886 yılı sonunda Vali Hacı İzzet Paşa’nın gayretiyle yeni olarak tamir edilmiştir. Biri de Eski Cami Medresesi olup, vaktiyle bilgincilerden Halebî adında bir kişi bu medreseye muallim olduğundan onun adı ile ün salmıştır. Dördüncüsü Medrese Ali Bey’dir ki, Taşlık Medresesi denmekle tanınır. Vaktiyle hâriç derecesinde idi. H:1019/M:1610 senesinde dâhil derecesi verimli ve ondan sonra dâhil işlemi görmüştür. Beşincisi Eminiye Medresesidir. Hariç sınıfında idi. H.1030/M:1621 senesinde müderris olan Edirneli Abdülğani Efendiye dâhil derecesinde verilmiştir. Tahmis civarında arsası bulunmaktadır. Altı medrese de hariç sınıfındadır ki; Birincisi İsmail Ağa Medresesidir ki Birincisi İsmail Ağa Medresesidir ki, saraciye denmekle ünlü ve halen mevcuttur. Edirne vücutundan Hacı Ahmet Paşa tarafından H: 1284/M:1867 yılında tamir edilmiş ise de halen tamire muhtaçtır. Üçüncüsü Lari Camii yakınında Çuhacı Hacı Medresesidir ki yapılışına tarih (kabul)’dır. Bunu Edirne Müftüsü ve halen Vilayet Merkezi Naibi Hacı Mehmet Fevzi Efendi H: 1257/M:1859 yılında yeniden yaptırtıp: “Şu dersane senindir çün kabul kıl ya Resulallah” mürasasını yazmış ve adını Lale-i üla koymuştur. Dördüncüsü Beylerbeyi Medresesidir. Bir bölümü harap olmuş ise diğer kısımları duruyor. Beşincisi Topkapı civarındaki Yakup Paşa altıncısı Şeyhi Çelebi Medresesidir ki, bunlar da harap durumdadır. Aşağı derecede olan dokuz medreseden birincisi Hacı Alemeddin, ikincisi Şeyh Şücaeddin, üçüncüsü Şah Melek, dördüncüsü Emir Kadı, beşincisi Kadı Fahrettin, altıncısı tütünsüz Ahmet bey, yedincisi Anbar Kadı, sekizincisi Hüsâmiye Efendi’ye verilmiştir. Biri de “Küçük Da’r-el Kur’a demekle tanınır. Yeri olmayıp şeyh kişi derslerini Eski Cami de verir.”⁵⁹*

58 Danişman, Z., *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, C.5., İstanbul-1970, s.327

59 1898 *Edirne Vilayet Salmesi*

Osmanlı Medreselerinde önem sırası, müderrislere verilen ücretle değerlendirildi. 20'den başlayıp 30, 40, 50, 60 üstü olarak değerlendirilirdi. Yazılır ve konuşulurken de 20'li, 40'lı veya 60'lı gibi terimlerle ifade edilirdi. Bu aynı zamanda medrese için derece, müderris için rütbe olmuştur. O zamanlarda İstanbul-Ayasofya, Medine-III. Murat, Mercaniye-Bağdat, Şam-Süleyman Han ve Bursa-Çelebi Mehmet Medreseleri de 60'lılar arasındadır.⁶⁰ Osmanlı medrese sistemi kendisinden önce kurulmuş olan Selçuklu medreselerini örnek aldığı için ders metodu, okutulan dersler ve bu derslerle ilgili kitaplar büyük ölçüde birbirine benzemektedir. İlk medreselerde okutulan ders ve ders kitaplarıyla ilgili olarak kesin ve yeterli bilgiler olmamasına karşın, her medresede benzer bir şekilde okutulan ders ve ders kitaplarının olduğu bilinmektedir. Bu da bir kültürün devamı olduğunun göstergesidir.

İsimleri ilmi eserlerde yer aldığı halde yerleri belli olmayan medreseler; Oruç Paşa Medresesi, Kadı Abdi ve Sinan Bey Medresesi, Anbar Kadı Medresesi, Tütünsüz Ahmed Bey Medresesi, Ali Kuşu Medresesi, Mes'udiye Medresesi, Arpa Emni Medresesi, Abdülvasi Medresesi, İlyas Bey Medresesi, Emir Ali Medresesi, Bedrettin Medresesi, Şeyh Kadı Mahmut Medresesi, Kemal Dede Medresesi, Kemali Dede Medresesi, Ahi Çelebi Medresesi, Miskin Safer Şah Medresesi, Kasım Paşa Medresesi'dir.⁶¹ Dönemsel olarak, Saatli Medrese, Oruç Paşa Medresesi, Saruca Paşa Medresesi'nin Sultan II. Murat dönemi medreselerindedir.⁶² Ali Kuşcu Medresesi, Hacı Alemüddin Medresesi, Hacı Kemalüddin İsmail Bey Medresesi, Hüsamîye Medresesi, İbrahim Paşa Medresesi, İbrahim Paşa (Paşa) Medresesi, Molla Fahrüddin-i Acemi Medresesi, Peykler Medresesi (Fatih dönemi medreselerinden olan bu medrese günümüzde Vakıflar Öğrenci Yurdu olarak kullanılmaktadır.)⁶³, Taşlık Medresesi Fatih dönemi Edirne medreselerinden⁶⁴, Atik Ali Paşa Medresesi, Sultan II. Beyazıt Medresesi (Medrese-i Etıbba), Yakut Paşa Medresesi II. Bayezid dönemi medreselerindedir.⁶⁵ Bu verilerden alıyoruz ki Osmanlı padişahları ilmin, ilim merkezlerinin ve ilim adamlarının her zaman yanında olmuşlardır.

Edirne tarihi yazarı Osman Nuri Peremeciye göre medreselerin sayısı önceleri 46 tane iken sonradan azalarak 31'e inmiştir. O'na göre medreseler önceleri çok verimli hizmetlere bulunmuş iken bilhassa 18.yy. sonrası eğitimin skolâstik bir yapıda

60 Kazancıgil,Ratip, *Edirne Sultan II.Bayezid Külliyesi*, Edirne-1994, s.32-35

61 Meriç, Rıfki Melül, *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri(Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında)*, S.1, İstanbul-1963, s.451

62 Kazancıgil Ratip, Tuğrul, H.Murat; *Edirne ve Osmanlı Padişahları*, Edirne-2001, s.46

63 Kazancıgil Ratip, Tuğrul, H.Murat; *a.g.e*, Edirne-2001, s.27

64 Kazancıgil Ratip, Tuğrul, H.Murat; *a.g.e*, Edirne-2001, s.37-38

65 Kazancıgil Ratip, Tuğrul, H.Murat; *a.g.e*, Edirne-2001, s.46

olmasından dolayı yeterli verimi sağlayamamıştır.⁶⁶

A- YİRMİLİ(HAŞİYE-İ TECRİD) MEDRESELER

XV. ve XVI. yy'da bu medreselerde ders kitabı olarak Kalam'dan "Haşiye-i Tecrid" in okutulmasından dolayı "Haşiye-i Tecrit Medreseleri" de denilmiştir. Bunların tahsil süresi, 935/1526-27 sıralarında iki yıl iken, 983/1575-76'da en az bir yıl ve 1006/1597-98 tarihlerinde üç ay olarak tespit edilmiştir. Bu medreselerde, "Belâgat" tan, "Mutavvel", Kalam'dan "Haşiye-i Tecrid", Fıkıh kitabı olarak da "Şerh-i Ferai" ana kitaplar okutulurdu.⁶⁷

Ahi Çelebi Medresesi (Edirne): Sultan II. Bayezit, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni dönemlerinin hekim başışı Ahi Mehmet Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Hacdan dönerken 1523-24'te Mısırda vefat etmiştir. Bu ünlü hekimin Edirne'de bundan başka bir mektebi ve hamamı da vardır. ⁶⁸Medrese, mektep mescidi için hamam, dükkân ve mahzenlerden başka çorlu, Edirne, Hayrabolu ve Şile'de bazı köyleri vakfetmiştir.⁶⁹

Anbar Kadı Medresesi (Edirne): Kaynaklarda, yaptıran kişi ve yapılış tarihi hakkında bir bilgi yoktur. Diğeri de bilinmemektedir. Evliya çelebi seyahatnamesinde yalnızca adı geçmektedir. 1537 ve 1547 tarihlerinde yirmili medreseler arasında adı geçmektedir. Müderrisleri olarak Hasan Efendi ve Ahmet Efendinin adları geçmektedir.⁷⁰

Hızır Paşa Medresesi (Hayrabolu): Kanuni dönemi vezirlerinden Hızır Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bu medresenin varlığını 1555-56 yılına ait bir atamadan öğreniyoruz. Saçlı Emir Zade Abdurrahman Efendi'nin 1556 tarihinde 20 akçe ile buraya Müderris olarak atanmış olduğu görülüyor.⁷¹

Sarâciye Medresesi (Edirne): Fatih devri ileri gelenlerinden hacı Kemaleddin Bin Abdullah tarafından yeni saray yakınında bir medrese ve mescit yaptırılmıştır. Medreseye İsmail Ağa ve Yeniçeri mahallesinde bulunmasından dolayı da Meydan Medresesi adı da verilmektedir. Kemalettin bey medrese ve camii için Edirne'de hamam, dükkânlar, odalar, Gelibolu ve Bursa'da muhtelif emlak, Yanbolu havalesin-

66 Peremeci, Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, İstanbul-1940,s.112-113

67 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.37

68 Kazancıgil, Ratip ve Ekibi, "Trakya'da Yüksek Öğretimin Tarihçesi", Edirne-2002, s.3

69 Baltacı, Cahit, "XV. XVI Asırlarda Osmanlı Medreseleri", İstanbul-1976, s.25

70 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.25

71 Kazancıgil, Ratip ve Ekibi, *a.g.e.*, s.4

de köyler vakfetmiştir. Bina müderris muid (yardımcı), öğrenci ve mescit birimleri olmak üzere 9 odalı olup bugün mevcut değildir. Vakfiyesine göre medrese yirmili idi. Müderrisleri arasında: Şeyh Arif Çelebi, Celal Zade Salih Efendi Şah Mehmet Çelebi bulunmaktadır.⁷²

Şah Melek Medresesi (Edirne): Şah Melek Paşa Mahallesinde Şah Melek Paşa Camii sokağında birinci numaradadır. Yıldırım Beyazıt, Süleyman Çelebi, Çelebi Mehmet ve II. Murat dönemlerinde yaşamış Amasyalı Şâzi oğlu Şah Melek tarafından yaptırılmıştır. Halen yıkılmış bulunan medresenin vakfiyesinde; müderrise günde on muide 4ve talebelere toplam on dirhem verilmesi şart koşulmuştur. 1529 tarihinde aşağı payede olduğu gibi 16. yüzyılın sonlarına kadar yirmili olarak görülmektedir. 1652 tarihinde ise 50'ler arasında görülmüyordu. Müderrisler arasında ünlü Molla Hüsrev bulunmaktadır.⁷³

B- OTUZLU (MİFTAHA) MEDRESELER

Bu medreselerde belâğattan, "Şerh-i Miftah"ın okutulmasından dolayı bu adı almışlardır. Bunların tahsil müddeti, 936/1529-30 sıralarında iki sene iken, 983/1575-76'da iki ay,1006/1597-98 tarihinde üç ay olarak tespit edilmiştir. Medrese'de, Fıkıh'tan, "Tenkih ve Tavzih", Belâğattan, "Şerh-i Miftah", Kelam'dan, "Haşiye-i Tecrit", Hadis'ten, "Mes âbih" okutulurdu.⁷⁴

Oruç Paşa Medresesi (Dimetoka): Bu medreseyi, Sultan II. Murat döneminde vezir olan Oruç Paşa yaptırmıştır. Hibri tarihçesinde Dimetoka'da gösterilen Medreseyi, Badi Efendi, Edirne'de yeri belli olmayanlar arasında göstermiş ve ondan kaynaklanan eserler de aynı bilgiyi vermişlerdir. Evliya Çelebi de Hibri'yi doğrulamış olup, bu medreseye yapılan atamalarda onları doğrulamaktadır. Hibri medresesinin 1401-2 tarihinde yapıldığı bildiriliyor. Müderrisleri arasında: Muslihiddin Kastalani Şucaeddin İlyas Rumi Pamuk Kadı Taşköprülüzade İsamuddin Ahmed, Müeyyetzade Alâeddin Ali, Kasap-Zade Abdülkerim Efendi, Hacım Ali Çelebi, Uzun Bali-Zade Ali efendi, Abdulfettah Efendi, Dursunzade Abdalbaki Efendi gibi bilginler bulunmaktadır.⁷⁵

C- KIRKLI MEDRESELER

Tahsil müddetleri, 942/1535-36 sıralarında iki veya üç yıl,983/1575-76 'da en az

72 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.89-90

73 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.91-92

74 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.38

75 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.107,108

üç ay ve 1006/1597-98 tarihinde "Hariç" medreseleri arasında sayılarak beş ay olması tespit edilmiştir. Kırklı medreselerde okutulan dersler; Belâgat'tan, "Miftâh'ül-Ulüm", Usul-i Fıkıh'tan, "Tavzih (Taftazânî), Fıkıh'tan, "Sadri'ş-Şeria" (Ubeydullah b. İshak), Meşârik, Hadis'ten ise "Mesâbih" (Begâvi) okutulmuştur.⁷⁶

Beylerbeyi Medresesi (Edirne): Mir-i Miran mahallesinde arpa kervan sokağında 31. numaradadır. Sultan II. Murad dönemi vezirlerinden Sinamüddin Yusuf Paşa tarafından yapılmış olup halen yıkılmış bulunmaktadır. Yapılışı 1429 – 30 veya buna yakın bir tarihtedir. Vakfiyesine göre medrese paye bakımından yirmili durumda iken, 1557-58 den önce otuzlu ve 1592-93 tarihinden önce kırklılar arasında bulunuyordu.

Müderrisleri arasında: "Çivizade Muhittin Efendi, Emir Hasan Rumi, Kara Dursun Efendi, Kınalızade Ali Efendi'nin kardeşi Abdurrahman, Kirami Efendi, Manav Seydi Efendi, İvaz Efendi Uzun Bari Efendi" gibi bilginler bulunmaktadır.⁷⁷

İbrahim Paşa Medresesi (Edirne): Fatih ve Sultan II. Beyazıt dönemi vezirlerinden Çandarlı İbrahim Paşa tarafından aynı adı taşıyan mahallenin çokalca sokağında yaptırılmış olup 37. numaradadır. Vakfiyesi 1464-65 tarihi taşımaktadır. Bu medresede yıkılmıştır. İlk yapılışında yirmili iken sonra yükselip kırklar arasına girmiştir. İbrahim Paşa vakfiyesinde medresenin de adı geçmekte gelir kaynakları ve değerli kitaplar ayrıntıları ile yer almaktadır. Vakfiyede gösterilmiş olan gelir ve gider ve harcama kalemleri arasında İmam-Hatip, Müezzin, kütüphane memuru gibi personele verilen ücretler de gösterilmiştir.⁷⁸

Hacı Alamüddin Medresesi (Edirne): Saraçlar caddesinde, saraçlar camii sokağında onuncu numaradadır.(Bu badi efendinin tespitidir. Halen ne cami ne de medrese mevcuttur.) yaptıranın kimliği hakkında geçerli bilgi olmayıp Fatih dönemi ileri gelenlerinden olduğu sanılmaktadır. Derece bakımından 1598-99 tarihinde kırklı olduğu görülmektedir. Müderrisleri arasında Mehmet Bin Arif Efendi, Mümin Zade Mehmet efendi Ali efendi bulunmaktadır.⁷⁹ Uzun müddet ayakta kalmış olan bu medrese yıkılarak yerine yeni binalar inşa edilmiştir.⁸⁰

Hüsamiüddin Medresesi Ekmekçi Köylü Medresesi (Edirne): Badi efendi, bu med-

76 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.39

77 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.120-122

78 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.126-128

79 Kazancıgil, Ratip, a.g.e., s.5

80 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.128,129

resenin Altuni mahallesinde, ekmekçi köylü medresesi sokağının ikinci numarası olduğunu bildiriyor. Medreseyi ilk yaptıran Hüsamettin adlı bir kişi olup 1746 yılında çıkan bir yangında yanarak yok olmuş, 1818 yılında Ekmekçi köylü Ali ağa tarafından ahşap olarak yaptırılmıştır. Bundan dolayı medreseye Ekmekçi köylü medresesi de denmektedir. Medresenin kuruluş tarihinin 1632-33 tarihinden önce olduğu tespit edilmektedir. Medrese paye bakımından 1541-42 yılında yirmili iken 1587-88 yılında kırklı payesine yükselmiştir. Evliya çelebi 1632-33 tarihinde ünlü medreseler arasında saymaktadır. Müderrisleri arasında Kınalı Zade Ali Efendi, Mustafa efendi gibi bilginler bulunmaktadır.⁸¹

Yakut Paşa Medresesi (Edirne): Topkapı hamamı üzerindeki 8 numarada bulunan bu medreseyi yaptıran kişinin kimliği üzerinde kaynaklar arasında fikir ayrılıkları vardır. Ahmet Badi Efendi Abdullah oğlu Yakut Paşa H: 994-M:1585 Recep ayında yaptırmış olduğunu yazmakta ve sınıfa hariç ölçüsünün de 25'li olduğunu söylemektedir. Topkapı yakınında bulunduğu için Topkapı medresesi adı ile tanınmıştır. Kapısındaki mermer levhada şu ibare yazılıdır.

*Kad emere hâz'el medreset'ü Yâkut bin Abdullah
Fi recep sene erbâi ve tûs aynı ve tis a mae Allah'ü âlem*⁸²

Medrese 1574-75 ten önce otuzlu iken 1604-5 yılından önce kırklı olmuştur. Müderrisleri arasında Derviş Çelebi ve Kara Süleyman Efendi bulunmaktadır.⁸³

D- ELLİLİ MEDRESELER

Ellili medreseler dâhil ve hâriç diye ikiye ayrılarak her ikisinde de değişik ilmi eserler okutulmuştur. Şöyle ki;

Hâriç Medreseleri: Bunların tahsil müddetleri 945/1538-39 sıralarında bir yıl iken, 983/1575-76'da en az beş ay olarak ve 1006/1597-98 tarihinde de yine beş yıl olarak tespit edilmiştir. Bu hariç medreselerinde Fıkıh'tan "*Hidâye*", Kelam'dan "*Şerh-i Mevâkıf*", Hadis'ten "*Mesâbih*" (*Bagavi*) okutulmuştur. Kâtip Çelebi'ye göre ellili medreselerde Fatih, "*Hidâye*" okutulmasını şart kılmıştır.

Dâhil Medreseleri: Bu medreselerin 946/1539-40 sıralarında tahsil müddetlerinin bir yıl olduğu anlaşılmaktadır. 1006/1597-98 sensinde ise, altı ay olarak kararlaştırılmıştır. Bu medreselerde, Fıkıh'tan "*Hidaye*", Usul-i Fıkıh'tan "*Telvih*", Hadis'ten

81 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.136-137

82 Kazancıgil, Ratip, a.g.e., s.110

83 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.145-146

“*Buhâri*”, Tefsir’den “*Keşşâf ve Beyzâvi*” okutulmuştur.⁸⁴

Abdü’l Vasi Medresesi (Dimetoka): Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerinde bulunmuş, İstanbul Bursa kadılığı yapmış, Edirne ve İstanbul medreselerinde müderrislik yapmış, Abdül Vasib Hayreddin Hızır tarafından yaptırılmıştır. 1522-23 yılından sonra yani Abdül Vasib’in emekliye ayrılmış olduktan sonra yaptırılmış olduğu sanılmaktadır. İlk müderrisi olan Muslihiddin Efendi 1533-34 yılından önce yirmi akçe ile buraya tayin edilmiştir. Bundan medresenin ilk yıllarında yirmili olduğu anlaşılmaktadır. Medresenin payesi 1554 ‘te otuzlu 1595-96 tarihlerinde de elliler arasında bulunmaktadır. Medresenin müderrisleri arasında; Yörük Muslihiddin Efendi Bağdadi Zade Hasan Çelebi, Abdurrahman bin Ali, Kasap Zade Abdülkerim Efendi vardır.⁸⁵

Ahmet Paşa Medresesi (Çorlu): Yatıran kimliği kesin olarak saptanamamış olan bir Ahmet paşadır. Bu medreseye 1526-27 tarihinden atama yapılmaya başlanılmıştır. Hala Çorlu’da yeri bilinmemekte olan medresenin derecesi 1526-27 yılında ellili olarak bilinmektedir. Müderrisleri arasında; Şeyhülislam Çivi Zade Muhyiddin Efendi, Şeyhülislam Abdulkadir Efendi gibi bilginler bulunmaktadır.⁸⁶

Çuhacı Hacı Medresesi (Edirne): Lari Camii arkasındaki bu medrese Çuhacı ve astarıcı hacı adında biri tarafından yaptırılmıştır. Küçük laleli Medresesi de denmektedir. Derece bakımından 1557-58’den önce otuzlu iken 1562-63’te ellili olduğu görülmektedir. Müderrisler arasında Kamil Çelebi, Abdurrauf Efendi, Kayın Çelebi Mehmet Efendi, Kınalı Zade Hasan Efendi gibi bilginler bulunmaktadır.⁸⁷

Mahmut Paşa Medresesi (Hasköy-Edirne): Fatih dönemi sadrazamlarından Mahmud Paşa kendisine verilen Edirne’ye bağlı Hasköy de adını da buradan alan cami, medrese, okul ve hamam yaptırmış olup günümüzde bunlardan sadece cami kalmıştır. Kuruluşunda yirmili olan medrese 1591-92 yılında elliler arasında görülmektedir. Müderrisler arasında Uzun Bali Efendi, Kefeli Mustafa Efendi gibi bilginler bulunmaktadır.

Rüstem Paşa Medresesi (Hayrabolu): Kanuni dönemi sadrazamlarından Rüstem Paşa tarafından yaptırılmıştır. Medrese derece bakımından 1543-44 sıralarında otuzlu iken 1596-97 tarihinde elliler arasında görülmektedir. Müderrisleri arasında

84 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.41

85 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.150-151

86 Kazancıgil, Ratip ve Ekibi, *a.g.e.*, s.6

87 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.181,183

Ahizade Mehmed Efendi, Saçlı Emir Zade Alem Şah Abdurrahman Efendi Nurullah Efendi bulunmaktadır.⁸⁸

Rüstem Paşa Medresesi (Tekirdağ): Kanuni dönemi sadrazamlarından Rüstem paşa tarafından cami ile beraber yaptırılmıştır. Mimar Sinan tarafından yapılan külliyyede bunların dışında Bedesten, kervansaray, hamam, aşevi ve kütüphane bulunmaktadır. Bugün cami ve bedesten dışındaki birimler yıkılmış bulunmaktadır. Medreseye giriş güney ve batı yönündedir. Odalar dikdörtgen şeklindeki avlunun iki tarafını oluşturacak şekilde sıralanmıştır. Boş kalan köşe de dershane olarak yer almaktadır. Medrese 1565-66'da kırklı iken 1591-95'de ellili derecesine yükselmiştir. Müderrisler arasında "İvaz Efendi, Lali Mehmed Efendi, Sirek Zade Mehmet Efendi gibi bilginler bulunmaktadır.⁸⁹

Sinan Paşa Medresesi (Malkara): Koca Sinan Paşa tarafından 1582'de yaptırılmıştır. Derecesinin 1590-91 tarihinde ellili olduğu görülmektedir. Müderrisleri arasında Mustafa Efendi, Lali Mehmet efendi bulunmaktadır.

Sokullu Mehmet Paşa Medresesi (Lüleburgaz): Sokullu Mehmet Paşa tarafından 1569-70 yıllarında caminin yanında yaptırılmış olan medresenin mimarı Mimar Sinan'dır. Medrese günümüzde halen ayaktaadır. Mimar Sinan medreseyi Cami ile aynı avlu içerisinde düzenlemiş. "U" oluşturacak biçimde avluyu üç yönden sarmaktadır. Dershane avlunun güneybatısındaki (oda) dizisinin ucundadır.⁹⁰Yapıldığında derecesi kırklı iken 1586-87 den itibaren ellili olmuştur. Müderrisleri arasında: "Şemseddin Ahmed Efendi, Tacettin Efendi, Mehmet Ağa zade Dökmeci zade MehmetEfendi..." gibi bilginler bulunmaktadır.⁹¹

Eminiye Sarıcapaşa Medresesi (Edirne): Şehremini Cafer Çelebi tarafından sarıca-paşa mahallesinde yaptırılmıştır. Bu nedenle Sarıcapaşa Medresesi de denmektedir. Cafer Çelebi 1542-43 tarihinde Edirne de vefat etmiş, medrese ise harap halde iken onartılmış ve sonradan da yanmıştır. Derecesi yirmiliden başlamış iken 1591-92 de elliliye yükselmiştir. Müderrisler arasında; "Tepegöz Hızır Efendi, Emir Şah kardeşi Mehmet Efendi, Eminzade Mehmet Efendi..." gibi bilginler bulunmaktadır.⁹²

Eski Camii Medresesi (Edirne): Gerek yaptırın kişi gerekse yapıldığı tarih, hakkın-

88 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.346,347

89 Ahunbay, Z., a.g.e., s.250

90 Ahunbay, Z., a.g.e., s.259, 260

91 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.423,424

92 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.188-190

da kesin bir belgesi bulunmayan bu medresenin eski cami yakınında bulunduğu konusunda söz birliği vardır. Dr. Rifat Osman Bey Edirne Evkafı İslamiyye tarihi adlı eserinde bu medrese ile ilgili olarak “Musa Çelebi b. Yıldırım Beyazıt Han tarafından inşa ettirilen medrese camii şerifin mihrabı cihetinde olduğundan cami altı medresesi adı ile bilinirdi. Harap ve terk edilmiş halde iken yıkıldı.

Halebîye Medresesi (Edirne): I.Murat tarafından camiye çevrilen ve eski Kemerli Havuz Mahallesinde Halebîye Camii yanındadır. Zamanında yakınındaki Keçeciler Kapısı üzerinde kazancı çarşısı olduğundan Kazancı Medresesi de denilmektedir.⁹³ Kale içinde Keçeciler kapısı caddesinde otuz sekizinci numaradadır. Yaptıran Sultan II. Murat olup müderrisliği ilk olarak Halep’ten gelen Siraceddin Mehmet Efendi’ye verildiği için bu ad verilmiştir. Medresenin kazancılar çarşısı yakınında bulunmasından dolayı medreseye kazancılar medresesi denildiği gibi Halebî’den bozma olarak Çelebi de denilmektedir. Sonradan yıkılmış olan bu medrese 1514-15 tarihinde kırklı 1527-28 tarihinde ise elli olmuştur.⁹⁴

Kadı Mahmud Medresesi (Edirne): Yaptıran ve yapılış tarihi hakkında bilgi yoktur. Medreseye yapılan atamalar 16. yüzyılı göstermektedir. Önceleri otuzlu iken 1598-99 tarihinde ellili olduğu görülmektedir. Müderrisler arasında Emir Zade Efendi Babalı Muslihiddin Efendi Mü’min Zade Mehmet Efendi bulunmaktadır.⁹⁵

Üç Şerefeli Medresesi (Edirne): Üç Şerefeli Medresesi Edirne’de Baba Timurtaş mahallesinde Üç şerefeli caminin doğusunda cepheye paralel inşa edilmiş yan yana iki medrese yer almaktadır. Peykler⁹⁶ medresesi ve saatli medresesi adları ile anılan iki medreseden hangisinin saatli medrese hangisinin peykler medresesi olduğu tam olarak bilinmemektedir. Her iki medresenin inşa kitabesi yoktur. Cahit Baltacıya göre, “İki medreseden meydana gelen Üç Şerefeli Medrese’nin eskisi olan Saatli Medrese, yenisi Peykler Medresesi”denmektedir.⁹⁷ Bu medrese’de Taşköprüzade, 945-46/1539-40 tarihleri arasında ve bir yıl içinde Edirne’deki Üç Şerefeli Medreselerinin birinde bu eserlerden, “Buhari”nin birinci cildini; “Hidaye”nin, Kitab-ı Zekât’tan Kitab-ı Hacca kadâr olan bölümünü ve “Telvih”i, baştan Taksim-i Evvel’e kadâr okutmuştur.⁹⁸

93 Badi, Ahmed, *Riyaz-ı Belde-i Edirne*, İstanbul-200, s.108

94 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.225,228

95 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.225

96 Padişahın yanında önemli değeri olan asker anl.

97 Demiralp, Yekta, *Erken Dönem Edirne Medreseleri*, Ankara-1999, s.86-92

98 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.41

Sultan Süleyman Medresesi (Çorlu): Kanuni tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. 1540-41 den önce kırklı iken daha sonra ellili olmuştur. Müderrisler arasında; "Abdülkadir Çelebi; Hasan Bey, İslam Efendi..." gibi bilginler bulunmaktadır.⁹⁹

Şeyh Çelebi Medresesi (Edirne): Şeyhi Çelebi mahallesindeki Karadutlu sokağında bulunan medreseyi Şeyh'ül İslam kadı zadenin kardeşi Şeyhi Çelebi 1574-75 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Derece bakımından ellilidir.¹⁰⁰

Taşlık Medresesi (Edirne): Medrese Ali Bey Mahallesi taşlık bayırı sokağındaki medreseyi sadrazam Mahmut Paşanın Oğlu Ali Bey yaptırmıştır. Medrese, 1499-1500'den önce otuzlu iken 1580 tarihinde ellili olarak görülmektedir. Halen yıkılmış bulunmaktadır.¹⁰¹

E- ALTMİŞ VE ALTMİŞ ÜSTÜ MEDRESELER

Bu medreselerin de tahsil müddetlerinin de 952/1545-46 sıralarında bir yıl olduğu anlaşılmaktadır. Müderrislerine Sahn'a göre daha fazla yevmiye vermelerine rağmen tahsil müddetleri Sahn kadar olduğu hatta Sahn'da tedrisine başlanılan bazı eserlerin buralarda ikmaline çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu medreselerde, Fıkıh'tan "Hidâye ve Şerh-i Ferâiz", Kelam'dan "Şerh-i Mevâkif", Hadis'ten "Buhâri", Tefsir'den "Keşşâf", Usul-i Fıkıh'tan "Telvih" okutulmuştur.¹⁰² Edirne'de bu sınıfa giren üç medrese vardır.

1- Sultan II. Murat'ın yaptırmış olduğu Dâru'l Hadis Medresesi.

Edirne Dâru'l-Hadis'i Osmanlı Dâru'l-hadislerinin en meşhurdur. İlk dönem (H.838/M.1434)'te Tunca nehrine yakın İbn-i Arap mahallesinde Sultan II. Murat tarafından yaptırılmıştır.¹⁰³ Dâru'l-hadisler Hz. Peygamber(sav)'in söz, fiil ve takrirlerinden meydana gelen hadislerin tetkik edildiği yerlerdir. Dâru'l-Hadislerde hadis ilminden rivayet, dirayet, isnad, teracim-i ahval ve tenkid-i ahval-i rivayete dair mevzular okutulur ver senetleriyle birlikte ezberlettirilirdi. Hadis kitaplarından ise *Sahih-i Buhari*, *Sahih-i Müslim* ve *Meşarık* gibi eserlerle bunların şerhleri ve usul-i hadis hadise dair eserler takrir edilirdi.¹⁰⁴ Bu dâru'l-hadis Osmanlı medrese teşki-

99 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.426,427

100 Kazancıgil, Ratip ve Ekibi, a.g.e., s.8

101 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.448

102 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.41-42

103 Yardım, Ali, "Dâru'l-hadis", DİA, C.8, 530

104 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.21

latının dönüm noktası olmuştur.¹⁰⁵ Eski yazarlara göre Allah Resulü, Sultan Murad Han'a rüyada şu an bulunduğu mekânda bir Dâru'l Hadis yaptırmasını istemiştir ve yapımına sabahleyin başlanmıştır. Tavanı büyük kubbeli ve bir minarelidir. Önceleri hadis okutulmak için yapılmış ise de sonraları camiye çevrilmiştir. Balkan savaşlarında minaresine mermi isabet ettiğinden yıkılmış, harap olan medresesi de birkaç sene önce yıktırılmıştır. Edirne Dâru'l-hadis medresesinin kapısında bulunan ve 23 Şaban 838/24 Mart 1435 tarihli kitabeyi okuduğumuz zaman şu beyit karşımıza çıkmaktadır.

*‘‘Haze'l-Cami'ü's-şerifli's-Sultani'l-a'zam
Şahinşahi'l-mu'azzam el-müeyyed mine's-sema
El-muzaffer kahirü'l-a'da nasiru'l-adl ve'l-ihsan
Basitu'l-ecnihati'l-eman ala ehli'l-iman
Es-Sultan İbnu's-Sultan Ebu'l-Feth Murad Han
İbn Muhammed Han İbn Bayezid Han
La-zalet rayatü saltanatıhi ve hullide mülkühü
Tahriren fil -yevmis- salisi vel-ışrin
Min şehri şabaani'l-muazzami fi senet, semane ve selasine
Ve semanemieti- hicriyetin-nebeviyeti’’¹⁰⁶*

‘‘Bu Camii Şerif büyük sultan yüce padişahlar padişahı yücelerden desteklenen düşman krallarına karşı muzaffer adalet ve ihsanın gözeticisi, güven kanatlarını en kâmil iman üzere yayan Sultanoğlu Sultan fethin babası, saltanat sancakları daim olsun devleti daim yaşasın. Beyazıt Han Oğlu Mehmet Han Oğlu Murat Hanın Camii Şerifidir. 838 yılının Şaban ayının 23'ünde yazılmıştır.’’

Edirne dâru'l-hadisinin müderrisleri arasında Osmanlı Devletinin Molla Fenari'den sonra ikinci şeyhülislamı sayılan ve Seyyid Şerif Cürcani'nin talebesi olan Fatih döneminde de aynı mekânda hizmete devam etmiş ve Dâru'l-hadis Camii bahçesine defnedilen Molla Fahreddin Acemi, Osmanlı yükseliş dönemi âlim ve devlet adamlarından Sinan Paşa, Molla Lütfullah, İbn Kelam, Abdurrahman Hibri Efendi bulunmaktadır.¹⁰⁷

Edirne Dâru'l-hadisinin kitabesinde cami olduğu kaydedilmiş ancak vakfiyesin-

105 Yıldırım, Selahattin, *‘‘Osmanlı İlim Geleneğinde Edirne Dâru'l-Hadisi’’*, I.Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Edirne-2003, s.681

106 Peremeci, Osman Nuri, a.g.e ,s.63

107 Bkz. Yıldırım, Selahattin, *Osmanlı İlim Geleneğinde Edirne Dâru'l-Hadisi ve Müderrisleri*, İstanbul-2001, s.61vd.

de olduğu dâru'l-hadis olduğu ifade edilmiştir.¹⁰⁸ Edirne Dâru'l-hadisine vakfedilen menkul ve gayrimenkuller sıralanmakta, nasıl ve ne şekilde kinler için sarf edileceği yazmaktadır. Ayrıca vakfın kıyamete kadar devam etmesi için vakfedenin yapması gerekenin onu yaşatanlara dua etmesi ve onun yaşamasını engellemek isteyenlere ise beddua etmesidir ki şu bedduaya yer verilmiştir. “*Sultan, Vezir, Emir ve kadular-dan her kim bunların iptaline, tebdiline gayret sarf eder ve ihmale uğratırsa, değiştirmeye niyet ederse, Allah’ın, meleklerin ve cümle insanların laneti onun üzerine olsun. Her kim onu duyduktan sonra değiştirirse onun günahı değiştirenleredir. Allah her şeyi duyar, haber alır ve bilir.*”¹⁰⁹ Edirne Dâru'l-hadis Kanunî'nin İstanbul'da yaptırmış olduğu dâru'l-hadise kadar çok önemli sorumluluk üstlenmiştir.

Dâru'l-hadis Haziresindeki duvarlarla çevrili olan türbede;

Sultan II. Murat Şehzadesi Hüseyin Çelebi (H.853/M.1448)

Sultan II. Murat Şehzadesi Orhan Çelebi (H.855/M.1450)

Sultan II. Mustafa Kızı Hatice Sultan (H.1110/M.1698)

Sultan II. Mustafa Şehzadesi Ahmet (H.1115/M.1703)

Sultan III. Ahmet Kızı Rukiye Sultan (H.1110/M.1698)

Sultan III. Ahmet Şehzadesi Mehmet (H.1125/M.1713)

Sultan III. Ahmet Şehzadesi Sultan Selim (H.1127/M.1715)

Sultan III. Ahmet Kızı Zeynep Sultan (H.1127/M.1715)

Duvarları açık olan türbede ise çevrili olan türbede;

Sultan Selim 1 Kızı Hafize Sultan (Ölüm tarihi tespiti yoktur.)

Sultan II. Mustafa Kızı Ümmü Gülsüm (H.1112/M.1700)¹¹⁰ medfundur.

Edirne Dâru'l-hadisinden başka Selimiye Camiinin tamamlanmasından önce 1572-73 yıllarında caminin 1575'te tamamlanması ve ibadete açılmasından 2 yıl önce tamamlanan ve külliye bünyesinde bulunan medreseler bulunmaktadır. Bu medreselerden biri olan ve kible istikametinde sol tarafta bulunan Dâru'l-hadis Medresesi, restorasyonun ardından şu anda Türk İslam Müzesi olarak kullanılmaktadır.

108 Bilge, Mustafa, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul-1984, s.225

109 Yıldırım, Selahattin, *a.g.e.*, s.44-45

110 Osman, Tosyavizade Rifat, *a.g.e.*, 45 ; Selahattin Yıldırım, *a.g.e.*, s.59

2- Sultan II. Beyazıt Medrese-i etıbbası (Tıp Medresesi ve buna bağılı olan Dâru's-şifa)

Osmanlı Dâru't-tıbları da İslam dünyasında daha önce kurulmuş olan dâru's-şifalar ve bilhassa Anadolu Selçukluları dâru's-şifaları örnek alınarak tesis edilmişlerdir. Osmanlılarda ilk dâru's-şifa ilk defa Yıldırım Beyazıt tarafından Bursa'da tesisi edilmiştir.¹¹¹

Edirne'de II. Beyazıt tarafından yaptırılan ve içinde cami, dâru's-şifa ve medrese bulunan külliye 1488'de yaptırmıştır. Burada haftada üç gün musiki ile tedavi yapıldığı tevatüren doğrudur. Bu müessesede biri baş hekim olmak üzere, hekim, iki göz hekimi, iki cerrah, bir eczacı, bir katip, dört hastabakıcı, bir vekilharç, bir kilerci, iki aşçı, bir temizlikçi, bir gassal, bir bevvab ve bir de hizmetçi bulunurdu.¹¹²

Evliya Çelebi, Dâru's-şifa ile ilgili yorumunda şöyle demiştir: "Merhum Beyazıt Hazretleri külliyesinde hastalara deva, dertlılere şifa olmak üzere on adet hanende(şarkı okuyan) ve sazende(saz şalan) genç erkek tayin etmiş ki üçü hanende, biri neyzen, biri kemancı, biri musikarçı, biri anturcu, biri çengi, biri çeng santurcu, biri udcu olup hastalara haftada üç kere gelerek hastalara ve delilere musiki faslı ederler. Doğrusu musiki ilminde neve, rast, düğah, segah, çargah, suzinak makamları onlara mahsustur. Bütün saz ve makamlarda ruha gıda vardır."¹¹³

Edirne Sultan II. Beyazıt Külliyesi, derece bakımından üst seviyelerde olan bir medresedir. Medreseye "Medrese-i Etıbba" denmesinin sebebi, bu medreseyi bitiren bazı öğrencilerin Dâr'uş-şifadaki hekimlerin yanında usta irak usulü tıp tahsili yapmaları ve yine medresede yatıp kalkmaları yüzündendir. Bu medresede İbn Kemal, Taşköprülü zade Ahmet Efendi gibi kişiler müderris atanmıştır. İlk müderrisi Şeyh Lütfullahzade Bahaüddin Efendidir. Külliye vakfiyesine baktığımız zaman bir Müderris, bir Muid, bir Hafız-ı Kütüp, bir Bevvab, bir Ferras, onsekiz Talebe'nin medrese hizmetlileri olduğunu görürüz.¹¹⁴

Musiki ile tedavi konusunda Osmanlı şair hekimlerinden 1693 yılında vefat eden Şuuri Hasan Efendi, Musiki ilminin, diğer ilimlerle olduğu gibi tıp ilmiyle de ilişkisi olduğunu ve nabzın vuruşlarının da makamların usullerine göre olduğunu söyler ki nabız hareketlerinin her biri bir makama nağmeye uymaktadır. Şöyle ki;

111 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.21

112 Peremeci, Osman Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul-1939, s.110-111

113 Kazancıgil, Ratip, *Edirne Sultan II.Beyazıt Külliyesi*, Edirne-1997, s.61

114 Kazancıgil, Ratip ve Ekibi, "Trakya'da Yüksek Öğretimin Tarihçesi", Edirne-2002, s.32-35

Rast makamı: Felç illetine devadır. **Irak Makamı:** Har mizaçlılara, sersam ve hafakana faydalıdır. **İsfahan Makamı:** Zihni açar, zekâyı artırır, anıları tazeler. **Zirefgent Makamı:** Sırt ve eklem ağrılarının ve kuluncunun tedavisinde faydalıdır. **Rehavi Makamı:** Baş ağrısı ve hafakana devadır. **Büzürk Makamı:** Ateşli hastalıklara iyi gelir, zihni temizler, vesvese ve korkuyu uzaklaştırır. Fikre yön verir. **Neva Makamı:** İrk'un nisa'ya iyi gelir. **Zengüle Makamı:** Kalp hastalıklarına devadır. **Hicaz Makamı:** İdrar zorluğuna iyi gelir. **Buselik Makamı:** Kuluç ve bel ağrılarına iyi gelir. **Uşşak Makamı:** Kalp, karaciğer, sıtma ve mide hastalıklarına iyi gelir. **Rast Makamı:** Havale (Epilepsi) ve felç hastalıklarına iyi gelir. **Irak Makamı:** Bu makamın çocuktaki menenjit ve hafagan hastalıklarının tedavisinde çok yararlı olduğu hakkında hekimler birleşmişlerdir. **Hüseyni Makamı:** Ferahlık veren bu makam çocukların karaciğer, kalp ve ruhlarının iltihabını söndürme ve hararetili (beden ısısını) düşürme ve mide hararetine ve ergin erkeklerde gizli humma'ya faydalıdır.¹¹⁵

Kuruluş yıllarında her türlü hastalığın bakıldığı Edirne Darüüşşifası, daha sonraki yıllarda, sadece akıl ve ruh hastalarının tedavisi edildiği bir merkez durumuna gelmiştir. Darüüşşifa'da hastaların müzikle tedavisinin dışında su sesi ve güzel kokularda etkin olarak kullanılmıştır.¹¹⁶ Hastane akustiği ve planlaması açısından müzikle tedaviye uygun bir şekilde inşa ettirilmiştir.

Güzel kokuyla tedavide, sümbül, reyhan, lale, karanfil, şebboy vb. çiçeklerle de tedavi ve iyileştirme yapıldığı bilinmektedir.¹¹⁷

II. Beyazıd Külliyesi'nin Darüüşşifası gerek akıl hastalarına gerek ruhsal bunalımda olan hastalara ve bedensel olarak fiziki rahatsızlığı olanlara şifa dağıtan bir kurum olmuştur. Atalarımızın bu kurumlara hasta evi değil de "Şifahane" demesi bir ruh inceliğine sahip olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

3- Selimiye Dâr-ul Kurra'sı:

Edirne (Selimiye Medresesi) Dâru'l-kurrâ'sının banisi, II Selim'dir. Mimarbaşı Sinan'a yaptırılmıştır.¹¹⁸ Bu medresenin müderrisine günde 70 akçe verilmek suretiyle Süleymaniye Dâru'l-Hadis'i dışında Süleymaniye Medreselerinin en üstünde yer almıştır.¹¹⁹ İhtisas medreselerinden olan dâru'l-kurrâ'lar, Osmanlılardan önce olduğu gibi sonra da Kâri'ler (*Kur'an Okuyucu, Okuyan*) ve cami hizmetini gören

115 Kazancıgil,Ratip, a.g.e., Edirne-1994, s.58-60

116 Gençel, Özge, "Müzikle Tedavi", Kastamonu Eğitim Dergisi, C.14, N.2, Ekim-2006, s.701

117 Erer, Sezer, Atıcı, Elif; "Selçuklu ve Osmanlılarda Müzikle Tedavi Yapılan Hastaneler"(UÜTFD), 36(1), Bursa-2010, s.31

118 Baltacı, Cahit, a.g.e., s.610

119 Sankaya, Yaşar, *Medreseler ve Modernleşme*, İstanbul-1997, s.30

görevliler buralarda yetişirlerdi. İlm-i kıraat ve ilm-i meharic buralarda öğretilirdi. Osmanlı dâru'l-kurralarında ders kitabı olarak, Şemseddin Muhammed b. Muhammedü'l-Cezeri'nin bizde "Cezeri" diye bilinen eseri, ilm-i kıraatten Ebu Muhammed'îş-Şatıbi'nin "Şatıbi" diye meşhur olan "Kaside-i Lamiye"si okutulurdu. Şatıbi'nin talebesi olan Cezeri'Nin ona yazdığı şerh olan "Fethü'l-Vâhid" de tedris edilirdi.¹²⁰

Dâru'l-Kurra'lar Kur'an-ı Kerim'in öğretildiği, bir bölümünün veya tamamının hafızının yapıldığı kıraat vecihlerin talim ettirildiği mektepler için kullanılmıştır. Bu medreselere dâru'l-kuran ve dâru'lhuffâz da denilmiştir. Osmanlılar Kur'an ihtisas merkezlerine genelde dâru'lkurra demişlerdir. Osmanlı genelde her tarafa dâru'l-kurra inşa etmiştir. Ancak bu binaların büyük çoğunluğu bugün mevcut değildir. Anadolu beylerbeyi iken 1582'de Rumeli beylerbeyliğine tayin edilen Cafer Paşa'nın yaptırdığı, bugün evler arasında sıkışıp kalmış Kütahya dâru'l-kurrası gibi bazıları ayakta kalmaya çalışmaktadır. Mimar Sinan'ın yaptırdığı dâru'l-kurralardan İstanbul Süleymaniye, Hüsrev Kethüda, Sokullu Mehmed Paşa, Atik Valide dâru'l-kurraları ile Davud Ağa'nın yaptığı Edirne Selimiye dâru'l-kurrası zamanımıza kadar gelebilmiştir. Osmanlı devrinde ilk dâru'lkurrânın, Orhangazi'nin saltanat yıllarında İznik'in fethinden(1331) sonra Süleyman Paşa Medresesi ile birlikte onun yanına yapıldığı Evliya çelebi tarafından rivayet edilir.¹²¹

Hibri'ye göre Selimiye Dâru'l-Kurra'sı Edirne'deki Dâru'l-Kurrâ'ların en üstünü ve en büyüğüdür. Bu medresenin hizmete açılışında şeyhliği, kırk sene kadar kıraat dalında birçok kitap yazan Ayasofya Hatibi olan Ahmed Efendi'ye verilmiştir. Daha sonra Aziz Efendi ve ondan sonra da Muslihiddin Efendi müderris olmuştur.¹²²

Hibri bir de küçük Dâru'l-Kurrâ olduğunu ifade eder ve binası olmayıp şeyhi olan kimse, isteyene öğretimi Eski Cami'de sürdürdüğünü ifade eder. Binası olmayan bir diğer Dâru'l-Kurrâ ise, Hüsrev Ağa Dâru'l-Kurrâ'sıdır ki şeyhi olan kimse isteyene Sultan Selim Camiinde öğretim yapmaktadır.¹²³Selimiye Camiinin önüne ve sağ tarafına yapılan bu medrededir ki 2007 yılında tamamlanan restorasyonun ardından bu yana *Selimiye Vakıf Müzesi* olarak kullanılmaktadır.

15-16.yüzyılda Edirne medreselerinin hepsi bunlardan oluşma değildir. Ancak kaynaklarda herhangi bir atama kaydı bulunmadığından derece hakkında bir bilgi

120 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.23

121 Bozkurt, Nebi, *DİA*, C. 8, s.543-545

122 Hibri,Abdurrahman, *a.g.e.*, s.36

123 Hibri,Abdurrahman, *a.g.e.*, s.36

bulunmayan fakat bu yüzyılda çalışır durumda olan medreseleri de yazmak gerekmektedir. Bunlardan başlıcalar şunlardır.

Ali Paşa Medresesi (Edirne): Varlığı 1504-05 ve 1510-11 tarihli ödüllendirme kayıtlarından anlaşılmaktadır. Müderrisi İdris Efendidir.

Ali Paşa Medresesi (Babaeski): Kanuni dönemi paşalarından Cedid Ali paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan caminin yanındadır. Halen sadece camii ayaktaadır.

Ali Bey Medresesi (Malkara): Sultan II. Murat dönem ileri gelenlerinden Ali bey tarafından yaptırılmıştır.

Bevvap Sinan Medresesi (Edirne): Hıdırağa mahallesinde keresteciler bayırı sokağında iken harap olmuştur. Küçük medrese de denir. Yaptıran Sultan II. Murat dönemi vezirlerinden Sinaneddin Yusuf paşadır. 1528-29 da müderrislerine günde yirmi akçe verilirdi.

Çakırcıbaşı Hasan Paşa Medresesi (Edirne): Sultan II. Murat ve Fatih dönemi müderrislerinden Fahrettin Acemi tarafından yaptırılmış olup horozlu medresesi de denir.

Gazi Turhan Bey Medresesi (Malkara): Sultan II. Murat dönemi ileri gelenlerinden Gazi Turhan bey tarafından yapılmıştır.

Gülçiçek Hatun Medresesi (Edirne): Sultan II. Murat dönemi vezirlerinde Sarıca-paşa eşi Gülçiçek hatun tarafından kirişhane semtinde yaptırılmış olup halen mevcuttur.

Hacı Kemaleddin Medresesi (Edirne): Fatih dönemi ileri gelenlerinden Hacı Kemalettin Bey tarafından yeni saray civarında yaptırılmış olan medrese hala mevcut değildir.

İbrahim Paşa Medresesi (Malkara): Varlığı bir atamadan anlaşılmaktadır.

I.Murad Medresesi (Malkara): Sultan II. Murat tarafından yaptırılmış olup bünyesinde cami de vardır.

Şeyh Şüca Medresesi (Edirne): Şeyh Şücaettin Mahallesindeki aynı adı taşıyan cami sokağındadır. Sultan II. Murat burayı Şeyh Şücaeddin Karamani'ye zaviye olarak yaptırmış olup Kanuni Süleyman mescidi camiye, Zaviyeyi de medreseye dönüştürmüştür. Medreseye Mütereddin medresesi de denmektedir. Hala mevcut

değildir. Hibri 17. yüzyılda ellili olarak kaydediyor.¹²⁴

Sarucapaşa (Eminiyye) Medresesi(Edirne): Bu medresenin yeri günümüzde belli değildir.¹²⁵

SONUÇ

İslam dininin ilme verdiği öneme binaen tarih boyunca Müslümanlar ilim yolunda olmuşlar ve bunu bir ibadet saymışlardır. Hz. Peygamber (sav)döneminde Kur'an-ı Kerim'in okunup anlaşılması ve ilk İslam Üniversitesi olan "Suffa'da As-hab-ı Suffa'nın oluşması ve daha sonraları hadis ilminin gereken ehemmiyeti görmesi ve medreselerle ilmin yaygınlaşması, günümüzde ise Üniversitelerin yüksek seviyede ilmi faaliyet göstermesi örnek olarak gösterilebilir.

Osmanlı medreselerinin yapısına ve okutulan derslere baktığımız zaman geçmişle kuvvetli bir bağa sahip olduğunu görürüz. Medreseler Selçuklular dönemindeki yapının bir devamı niteliğindedir.

Osmanlı devletinin genel devlet yapısı içindeki çözümlere paralel olarak medreselerde de çözümler başlamıştır. Osmanlı medreselerinde sadece dini alanda değil dini alanın dışındaki sahalarda da tedrisler yapılmıştır. Medreselerde okutulan dersler daha önce yaşamış ve Osmanlı toprakları dışında kalmış âlimlerin eserlerinden oluşmuştur. Özellikle ilk dönemlerde Taftazani, Gazali, Zemaşşeri, Cürâni, İbn Hâcib gibi âlimlerin kitapları ve bu âlimlerin eserleri üzerine yazılan şerhler ve haşiyeler okutulmuştur. Zamanla gerek kitaplar üzerindeki şerh ve haşiyelerin çoğalmasıyla birlikte özellikler Fatih döneminden sonra medreselerde kalite açısından gerilemeler başlamış ve

XVI. yy'ın ortalarına kadar çok güzel bir şekilde akli ve nakli ilimlerin birlikte tedrisiyle belirli bir seviye yakalayan medreselerin akli ilimleri araç kabul etmesi ve rüşvet ve iltimasın artması, medreselerin aşırı çoğalması ve devlette istihdamı imkânının azalması veya problemlili hale gelmesi bozulmanın sebeplerinden olarak görülebilir. Bu arada şu soruyu sormak gerekir; Osmanlının kuruluşundan XVI. yy'a kadar yükselme eğilimine giren medreselerin yükselmesi ve zirveye çıkması akli ilimlerin kullanılması sonucunda kanaatimizce olmamıştır çünkü asli ilimler dini ilimler olsa da akli ilimler okutuluyordu. Tabii ki hayır önemli olan dış etkenler ve yapısal bozukluklardır.

124 Baltacı, Cahit, *a.g.e.*, s.220-440

125 Kazancıgil Ratip, Tuğrul, H.Murat; *a.g.e.* Edirne-2001, s.27

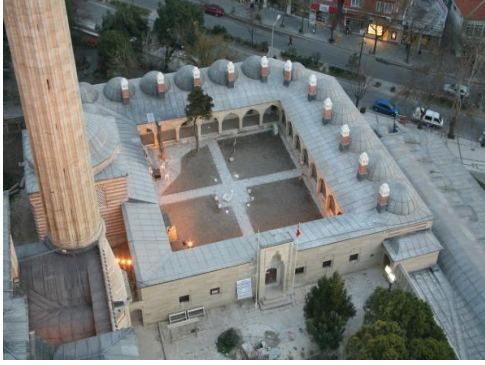
Medreseler sosyal kurumlardır ve her kesimden insanın eğitim gördüğü mekânlar olmuştur. Buralarda gerek devletin yönetim kademesinde gerekse ilmiye sınıfının ihtisaslaşmasında çok önemli görevler üstlenmişlerdir. Tanzimatla başlayan batılılaşma sürecinden itibaren medreseler önemi azalmış veya bu süreçte azaltılmaya çalışılmıştır.

Özellikle Dâru'l-hadislere verilen önem, Osmanlının Hz. Peygamber(sav)in hayatına ve onun yaşantısına verilen önemi anlam açısından önemlidir.

Edirne Medreseleri ve özellikle dâru'l-hadisi Osmanlının kuruluş yıllarında yapılması ve taşıdığı önemin yıllar sürmesi açısından oldukça önemlidir. Kanuni Sultan Süleyman'ın Süleymaniye Medreseleri bünyesinde inşa ettiği dâru'l-hadis'e kadar Osmanlı'nın en üst seviyede medresesi olmuştur. Daha sonra ikinci sıraya inmiştir.

Osmanlı'da umumi medreselerin, dâru'l-hadislerin, dâru'l-kurraların, daru'ş-şifaların daha iyi şartlarda hizmet verebilmesi ve çalışanlarının masrafını karşılaması ve geleceğe dönük olarak problemlerinin giderilmesi amacıyla vakfiyeler de ihdas edilmiş ve hayrat yolu her zaman açık bırakılmıştır.

FOTOĞRAFLARLA GÜNÜMÜZ EDİRNE MEDRESELERİ

Selimiye Dar'ul-kurasi

Edirne Dar'ul-hadisi

Edirne Dar'ul-hadisi

Selimiye Daru'l-hadisi

Saatli ve Peykler Medresesi
(Üç Şerefeli Camii Medreseleri)

Dar'ul-Hadis Camii Kitabesi

II.Beyazıd Tıp Medresesi

Edirne II.Beyazıd Külliyesi Şifahane Bölümünde Su ve Musiki ile tedavi

Edirne II.Beyazıd Külliyesi Tıp Medresesi'nde bir tedavi.

Edirne II.Beyazıd Külliyesi Tıp Medresesi'nde meşguliyetle tedavi